

1- عضو کادر علمی رئیس پوهنځی حقوق و علوم سیاسی

2- عضو کادر علمی پوهنځی حقوق و علوم سیاسی

+93782526761

+93775941971

ahmadsamadi26@gmail.com

abdulhamidrafat@gmail.com

چکیده

رقابت تجاری؛ اعم از قانونی و غیر قانونی، یکی از موضوعات مهم و قابل بحث در حقوق تجارت است که از مزایای منحصر به فرد آن جوامع امروز مستفید می شوند، اولین قانون رقابت تجاری، تحت عنوان قانون شرمین نام انگلیسی آن نوشته شده، بر ضد تراستها بود در حدود یک و نیم قرن قبل در آمریکا تصویب شد. که در کشور ما بعد از تصویب اصولنامه تجارت افغانستان در زمان محمد ظاهر شاه در سال 1336 ه.ش منجیح اولین قانون در عرصه تجاری در باره رقابت تجاری صراحتی صراحتی داشت و بعد از موافقتنامه بُن و تصویب قانون اساسی، اقتصاد بازار به عنوان نظام اقتصادی پذیرفته شده. در نظام اقتصاد بازار مداخله دولت در بازار توسط وضع قوانین به خاطر جلوگیری از انحصار و هر نوع اعمال انحصار گرایانه محض توسط عرضه کنندگان اموال و خدماتی که در آن ضرر مستهلکین و جامعه باشد، پذیرفته شده است.

در این مجموعه با درک اهمیت و هدف موضوع تلاش شده است که جهت آگاهی دهی و تفصیل مسئله پیرامون موارد مربوطه مفاهیم موضوع، راهکار های قانونی و غیر قانونی و مویدات رقابت های غیر قانونی بحث صورت بگیرد.

معلومات مقاله

تاریخ نشر: 1402/05/26

شماره مقاله در ژورنال: 03

تعداد صفحات: 10

شماره نوبتی مجله: 13

کلید واژه ها

رقابت تجاری، رقابت غیرقانونی،

التزامات قانونی، تاجر، تجارت

معلومات مجله:

مجله علمی پوهنتون سلام، نشرات خویش را از سال 1390 ه.ش آغاز نموده و دست آورد های زیادی در این زمینه دارد، در ادامه سلسله فعالیت های خویش به تاریخ 1401/03/22 اعتبار نامه خویش را به عنوان یکی از معتبرترین مجله از وزارت محترم تحصیلات عالی کشور به دست آورد، آدرس: افغانستان، کابل، ناحیه چهارم، کلوله پشته، چهار راهی قلعه بست (گل سرخ)، پوهنتون سلام.

آدرس ارتباطی؛ وبسایت: <https://salam.edu.af/magazine>، ایمیل: salamuk@salam.edu.af، شماره های تماس: +93202230664 و +93788275275

مقدمه

برای تنظیم امور بشری از بدو پیدایش بشر ضرورت احساس می شد تا قواعد و مقررات باشد، که امور بشری را تنظیم کند، حتی در معاملات یومیه، تا مدت ها قاعده که آرامش را در زندگی میان بشر آورده بود "قاعده صلح، آشتی و آرامش" بود. حفظ و نگهداری از این قاعده وظیفه سنگین حقوق بود، هرگاه اختلاف و منازعه شکل می گرفت و یا قاعده یی نقض می شد، حقوق دخالت میکرد و دوباره آرامش را می آورد. در

این دوران تفاوتی میان زندگی مدنی و تجاری افراد وجود نداشت. یعنی در حیات تجاری هم همین قاعده حاکم بود. اما امروز بشر پی برده که در زندگی تجاری باید رقابت میان تاجران حاکم باشد. که نتایج مطلوبی بار می آورد. زیرا استفاده بهتر از منابع، خود باعث توسعه و پیشرفت زود هنگام جامعه می گردد.

این وظیفه نوین را در دیگر شاخه های حقوق نمی توان یافت، به جز در رشته جدید که در اکثر کشور های توسعه یافته بنام حقوق رقابت از آن سخن به میان می آید.

ا: بیان مسئله

قوانین رقابتی نخست از امریکا سر چشمه گرفت و در اواخر قرن نوزدهم، امریکا نخستین کشوری بود که قانون حمایت از رقابت ((ضد تراست)) را تصویب کرد. این رشته نو پا در اوایل دهه ۱۹۹۰ م. رشد چشمگیری نمود. امروزه تقریباً ۱۰۰ کشور دنیا قانون رقابت تجاری دارند. علت آن پی بردن کشورها از نواقص نظام اقتصاد انحصار دولتی و بعضی مزایایی نظام اقتصاد بازار آزاد است. پس جهت تأمین رفاه شهروندی، در نظام اقتصاد بازار ضرورت تصویب یک سلسله قوانین به خاطر کنترل بازار احساس می گردید. قوانین حمایت از رقابت تجاری باعث رفاه شهروندی و جلوگیری از شکست بازار و عنصر بقای مدرن سازی است، که در نبود آن بازار آزاد مانند بازار دولتی محکوم به شکست می شود.

نیاز جدی در مورد مدیریت رقابت های تجاری احساس می شود که باید مورد توجه دولت ها قرار داشته باشد.

به همین خاطر ضرورت احساس می شود که در مورد نگرانی های مزید در عرصه اقتصاد نوپای افغانستان تلاش صورت بگیرد جهت تقویة روحیة سرمایه گذاران و توجه و حمایت سرمایه گذاری آنها برای دولت تلقین بیشتر شود که در مورد حفظ و مدیریت بازار تلاش مضاعف انجام شود.

پس در تحقیق روی درک اهمیت مسئله تلاش صورت می گیرد جهت آگاهی عامه و جلب توجه تاجران بحث موثر و مفید ارایه شود.

ب: اهمیت موضوع

از بدو تأسیس موسسه بنام دولت منابع تمویل آن خیلی بسیط و ابتدایی بود طوریکه از طریق زراعت، لشکر کشی ها، هدایا و غیره تأمین می شد. اما بعد از قرون وسطی با درک مسئولیت های جدید برای دولت زمینه برای این مساعد شد که دولت راهکار های بدیل را برای تمویل هزینه های خویش در نظر بگیرد.

با در نظر داشت تأمین منابع مالی دولت، دولت ها تلاش نمودند که تجارت را ترویج نموده و بیشتر حمایه نمایند. اما برای تاجران مسئله مهم این بود که کدام یکی از دولت ها می تواند زمینه امنیت، مصئونیت و پیشرفت را مساعد نماید.

یک سرمایه گذار تا زمانی که اطمینان خاطر حاصل ننماید که امنیت و مصئونیت وی را دولت حفظ می کند. هرگز برای سرمایه گذاری دل خوش نخواهد کرد. این روحيات برای تجار زمانی مساعد می گردد که قوانین تجاری در عرصه مسایل مختلف زمینه اطمینان خاطر را مساعد نماید.

از اهم ترین مسایل برای تجار حفظ ثبات و پیشرفت بازار است. که آن زمانی میسر می شود که تجار درک کنند که رقابت های مشخص مجاز و کدام رقابت های مجاز نیست.

برای کشور فقیر چون افغانستان این مسئله از مهم ترین بحث ها است، که چگونه می توانیم اطمینان سازی نماییم. با درک اهمیت موضوع تلاش نمودیم که در این عرصه جهت رشد اقتصاد افغانستان و حمایت بیشتر تاجر این تحقیق را آماده سازیم.

ج: سوالات تحقیق

- 1- مفهوم و مبانی رقابت های تجاری چیست ؟
- 2- رقابت های غیر قانونی در قوانین افغانستان کدام ها اند؟
- 3- کدام مسایل می تواند راهکار مناسب برای حفظ بازار باشد؟

د: فرضیة تحقیق

به نظر می رسد که در افغانستان بازار، بازار آزاد ارشادی است. که بیانگر مداخله دولت پیرامون مسایل ارشادی در امور تجار می باشد.

ه: تاریخچه تحقیق

با مطالعات که پیرامون موضوع صورت گرفته است، چنین می توان نوشت که در مورد موضوع در سطح جهانی مسایلی خوبی نوشته شده است اما در سطح داخلی افغانستان دو قانون وجود دارد که متأسفانه برای تحلیل موارد فوق و مقایسه آن کدام مطلبی نوشته نشده است. تنها کتاب نوشته شده داخلی که پیرامون مسئله رقابت تجارتي بحث دارد کتاب پوهاند نصرالله "ستانکزی" تحت عنوان (حقوق تجارت) است که در مورد تنها یک بحث دارد، بنام رقابت تجارتي که تنها به معرفی رقابت ها و اصول حاکمیت بازار پرداخته است. و تنها از اصولنامه تجارت یاد آوری کرده اما متأسفانه با تجدید چاپ کتاب در سال 1398 ه.ش از قانون حمایت از رقابت افغانستان و بورد ملی حمایت از رقابت بحث نشده است.

بناء می توانیم یاد آور شویم که تحقیق هذا تحت عنوان رقابت های غیر قانونی تجارتي در افغانستان با حفظ معیار های نوشتاری و موارد قانونی جدا از نوشته های دیگر تحقیق جدید و مفید برای جامعه افغانستان می باشد.

و: روش تحقیق

- 1- در تحقیق این بحث مختصر، بصورت تحلیلی توصیفی از روش کتابخانه یی، آراء و نظریات علماء و قوانین مرتبط استفاده بعمل آمده است.
- 2- در نوشتن این بحث سعی و کوشش بعمل آمد تا موضوعات مرتبط به عنوان کما حقہ جمع آوری شود.
- 3- در مطالب و جزئیات موضوع از آثار و نوشته های قدما و علماء معاصر که غالباً به زبان عربی و انگلیسی تحریر گردیده، استفاده گردیده است.
- 4- نهایت کوشش شده، تا از آوردن عبارات مغلق خود داری نموده و به اسلوب سهل و آسان بحث را آماده نمایم.
- 5- در تحقیق هذا از هر مرجع ایکه استفاده می نمایم در پاورقی آن درج نموده ایم.

ز: موانع تحقیق

موضوع شامل دو مبحث می باشد؛ مبحث اول تحت عنوان کلیات از قبیل: تاریخچه، مبانی و تعاریف است و مبحث دوم تحت عنوان رقابت های غیر قانونی تجارتي می باشد که شامل: تصریحات قانونی، بورد حمایت از رقابت و مویدات رقابت های غیر قانونی است. موانعی که در انجام این تحقیق در مجموع با آن روبرو شدم، دو نوع بود:

1. نبود منابع کافی برای موضوع در افغانستان.
2. عدم تحلیل موضوع توسط علماء و دانشمندان افغانی که وقت و زمان تحقیق را طولانی تر ساخت.

مبحث اول: کلیات

برای واضح کردن یک مفهوم نیاز است که بحث های مقدماتی در مورد تاریخچه، مفاهیم و نظریات مکاتیب مطرح جهان صورت بگیرد تا با درک و فهم مطالب موضوع رسیده و برای مخاطب موضوع تسلسل منطقی داشته باشد تا انتاج مناسب به دست آید. با درک همین مسئله به موضوعات ذیل نیاز است که اشاره صورت گرفته و بحث مختصر ارایه گردد:

مطلب اول: تاریخچه قوانین رقابت تجاری

قبل از رسانس اولین قانونی که دخالت دولتها را در اقتصاد نشان می دهد قانون حمورابی است. همچنان در اواخر دوران امپراتوری روم، مقرراتی جهت جلوگیری از انحصار و هر نوع سازش برای قیمت گذاری وضع گردید.¹ در قرن ۱۵ میلادی تحولات عمیقی در اروپا شکل گرفت. شرکت های بزرگ موفق شدند شرکت های کوچک را از سر راه بردارند و بخاطر جلوگیری از شکست در صدد ایجاد کارتلها و تراستها شدند.² سر انجام کنگره آمریکا قانونی را در سال ۱۸۹۰ م. که به قانون ضد تراست شهرت یافت، با هدف مقابله با تبانی شرکتها، تصویب کرد.³ از آنجا که جهانیان شاهد قدرت روز افزون آمریکا در عرصه بین المللی بودند و همه یکی از عوامل این موفقیت را در قوانین ضد تراست می دانستند، لذا روند تصویب قوانین ضد رقابت در برخی از کشورها، پس از جنگ جهانی اول، به تبعیت از آمریکا، آغاز شد. در افغانستان، در دوران نظام شاهی، نظام اقتصاد مختلط رایج بود. بعد از کودتای کمونیستی در سال ۱۳۷۵ ه.ش قسمت عمده سکتور تولیدی خصوصی به دولت تعلق گرفت. بعد از سقوط رژیم کمونیستی، با روی کار آمدن حکومت مجاهدین در سال ۱۳۷۱ ه.ش، نظام

¹ تورج، دریایی، شاهنشاهی ساسانی، ترجمه مرتضی ثاقب فر، تهران، ققنوس، ۱۳۸۳، ص ۱۱۱.

² حشمت الله، ساواقی، مقدمه بر حقوق رقابت تجاری و نقش آن در سیاستگذاری و تنظیم بازار، تهران، انتشارات فردوسی، ۱۳۷۴، ص ۸۹.

³ علی اکبر، رزمی، مقدمه بر نظام اقتصادی، مشهد، ۱۳۸۷، ص ۷۰.

اقتصادی کشور به رکود مواجه شد. در دوره اول امارت اسلامی نظام اقتصادی کشور به شکل نامعلوم درآمد، در دوران جمهوریت نظام اقتصادی افغانستان، مطابق ماده ۱۰ قانون اساسی جمهوری اسلامی افغانستان نظام اقتصاد بازار پذیرفته شد.^۱ با پیروی از نظام اقتصاد بازار، که دخالت دولت را در امور اقتصادی می‌پذیرد، برای اولین بار قانون حمایت از رقابت تجاری در سال ۱۳۸۸ ه.ش تصویب شد. بعد از به قدرت رسیدن امارت اسلامی برای بار دوم در سال ۱۴۰۰ ه.ش تا حال کدام پالیسی مشخص در مورد رقابت های تجاری وجود ندارد تنها فرمان امیر امارت اسلامی همین بود که قوانین که خلاف شریعت نباشد بعد از بازنگری اجراء شود. که در این مورد بر اساس فرمان جدید، امیر امارت اسلامی در سوم ماه عقرب سال ۱۴۰۱ ه.ش فرمانی را امضا و منتشر کرد که در آن مراحل اجرای قانون یا شیوه وضع قوانین را بیان کرد. این فرمان دارای پنج ماده است. در مقایسه با جمهوری، در این فرمان به جای اسناد حقوقی از اصطلاح اسناد اصولی استفاده شده است. از مسئله معلوم می‌شود که امارت اسلامی به قانون نیاز جدی را احساس کرده و روی ایجاد قوانین در بخش های مختلف و بازنگری قوانین تلاش های مناسب اما بطی را در جریان قرار داده است.

مطلب دوم: مبانی نظری وضع قوانین رقابت تجاری در مکاتب اقتصادی

نظام های اقتصادی، مولود مکاتب اقتصاد است که در آن ها، دیدگاه های یکسانی راجع به میزان دخالت دولت در اقتصاد وجود ندارد. با آن هم دخالت دولت ها در امور بازار کار آمد بوده است. دولت ها برای منافع عمومی جامعه از انحصار جلوگیری می‌کند. بنابراین، در این بخش به نظریات مکاتب در مورد می‌پردازیم.

جزء اول: مبانی نظری قوانین رقابت تجاری در مکتب اقتصادی کلاسیک

این نحله فکری که در قرن هژدهم با عقاید دیوید هیوم در انگلستان پدید آمد، در آثار آدم اسمیت به اوج خود رسید، بنیانگذاران این مکتب از آزادی فردی، آزادی در تجارت و عدم مداخله دولت در بازار طرفداری کرده اند.

جزء دوم: مبانی نظری قوانین رقابت تجاری در مکتب اقتصادی نئوکلاسیک

بنیانگذاران آن را ویلیام استنلی جونز، کارل متگر، لئون والراس و ویلفردوپارتو میدانند، این ها پیروان مکتب کلاسیک با نظریات جدید محسوب می‌شوند. این ها هم طرفدار بازار آزاد و عدم مداخله دولت در بازارند.^۲

جزء سوم: مبانی نظری قوانین رقابت تجاری در مکتب کینز

انتقاداتی که بالای دو مکتب صورت گرفت باعث شکل گیری مکاتبی دیگر شد. یکی از این مکاتب، مارکسیزم است.^۳ طرفداران این مکتب همه منابع جامعه را به مالکیت عمومی قرار می‌دهد و بازار آزاد، مالکیت خصوصی و در نتیجه رقابت آزاد را نفی میکند.^۴

جزء چهارم: مبانی نظری قوانین رقابت تجاری در مکتب فرایبورگ

مکتب فرایبورگ از عقاید اقتصادی مکتب فلسفی اردو لیبرالیسم و یا نتو لیبرالیسم آلمانی محسوب می‌شود که از دهه ۳۰ میلادی در آلمان بنا نهاده شد. پیروان این مکتب مداخله دولت را ضروری می‌دانند این مکتب نقش مهمی را در احیای مجدد اقتصاد آلمان پس از جنگ های جهانی ایفا نمود.^۵

جزء پنجم: مبانی نظری رقابت تجاری در شریعت اسلامی

قابل یاد آوری است که رقابت سالم و مشروع اساس تجارت می‌باشد. رقابت مشروع آن است که تولیدات خوب را به بهای نازل عرضه کنند.

هرگاه رقابت مشروع موجود نباشد این موضوع باعث ترویج تولیدات بی کیفیت می‌گردد. و در بعضی حالات بهای اشیاء صعود می‌کنند. که ضرر آن به مستهلک و فقراء می‌رسد.

پس بر تاجر است که راه رقابت مشروع را روی دست. اما اگر رقابت غیر مشروع را انجام دهد علاوه بر اینکه از التزام های قانونی سر پیچی کرده التزام اخلاقی را هم نقض نموده است. که می‌توانیم موارد مربوط به احتکار و ارزان فروشی جهت شکست رقیب تجاری را مثال بیاوریم که این موارد از جمله رقابت های نامشروع می‌باشد.^۱

^۱ حمیدالله، نور عباد، ضعف های نظام اقتصاد بازار و ضرورت های مداخله دولت، کابل، انتشارات نور، ۱۳۹۰، ص ۱۱.

^۲ علی اکبر، رزمی، مقدمه بر نظام اقتصادی، مشهد، ۱۳۸۷، ص ۱۰۴-۱۰۶.

^۳ هان، ص ۱۲۳.

^۴ موسی، غنی نژاد، معرفت علم اقتصاد، تهران، موسسه عالی پژوهش در برنامه ریزی و توسعه، ۱۳۷۶، ص ۱۴۳-۱۴۷.

^۵ موسی، غنی نژاد، معرفت علم اقتصاد، تهران، موسسه عالی پژوهش در برنامه ریزی و توسعه، ۱۳۷۶، ص ۱۴۷.

اسلام مالکیت شخصی را، به شرطی که اشخاص آن را از راه مشروع به دست آورده باشند، می‌پذیرد. اشخاص اصولاً در انتخاب فعالیت درآمد زای خود نیز آزاد اند و می‌توانند به هر نوع عملی در بازار اعم از تولید، توزیع و ارائه خدمات دست یابند، تنها دایره کوچک از فعالیت‌ها تحت عنوان ((مکاسب محرمه)) ممنوع و مبادرت به آنها حرام دانسته شده است.²

مبحث دوم

التزامات رقابت های غیر قانونی در تجارت

امروزه یکی از موضوعات مورد بحث در امور تجاری عبارت از رقابت های تجاری می‌باشد. که قانون حمایت از رقابت آنرا چنین تعریف می‌نماید: براساس بند 8 ماده 3 قانون حمایت از رقابت، عبارت از (حالتی است که در بازار، عده ای از تولید کننده گان، خریداران و فروشندگان مستقل برای تولید، خرید یا فروش اموال و یا خدمات مشابه طور فعالیت می‌کنند که هیچ یک از آنها به طور جداگانه قیمت را در بازار نداشته باشد).

به منظور ایجاد رقابت های تجاری بین تجار و شرکت های تجاری و برای اینکه تجاری بتواند نقش تنظیم کننده خود را در تبادلات اقتصادی انجام دهند، ضروری می‌باشد تا رقابت جواب گوی ایجابات زیر باشد:

1. رقابت سالم باشد

2. رقابت آزاد باشد

همچنان قانون حمایت از رقابت برای حمایت از رقابت های تجاری وضع گردیده است که ماده 2 آن این موضوع را بیان نموده: اهداف این قانون عبارت اند از:

1. حمایت از رقابت سالم در بازار.

2. جلوگیری از قرارداد، توافق و تفاهم غیر منصفانه و اجرائتی که منجر به محدود شدن، مختل شدن یا منع شدن رقابت در بازار های اموال، خدمات و پروسه تولیدات گردد.

3. جلوگیری از انحصار در فعالیت تجاری.

4. جلوگیری از نفوذ متشبه انحصارگر در بازار.

5. فراهم نمودن زمینه رقابت سالم به منظور رفاه اقتصاد عامه.

مطلب اول: تعریف رقابت غیر قانونی

قوانین کشور ها رقابت غیر سالم را چنین تعرف کرده اند: عبارت از رقابتی است که مطابق به عرف تجاری نبوده و به صورت عموم زاده طرز العمل های ناسالم می‌باشد. چنانچه ماده 56 اصولنامه تجارت صراحت دارد: هر گونه حيله و دسيسه در امور تجاری ممنوع می‌باشد. طرز العمل های ناسالم در اصولنامه تجارت افغانستان بطور ذیل بیان شده است:

1. تبلیغات خلاف تاجر برای ایجاد سوء ظن

2. بر هم زدن نظم داخلی رقبا

3. تقلید

4. ایجاد تردید نزد مشتریان یا مستهلکین.

جزء اول: تبلیغات خلاف تاجر برای ایجاد سوء ظن یا سوء تفاهم

مبنای رقابت ناسالم میان تجار و رقبا تجاری بخش و نشرمعلومات نادرستی است که باعث متضرر گردیدن رقبا می‌گردد. حتی اگر مبنای آن واقعیت باشد بازهم حق انتقاد سلب گردیده است.

چنانچه ماده 57 صراحت دارد: یک تاجر به قصد اجرای رقابت نمیتواند به چنان نشریات مخالف حقیقت پردازد که به منفعت یا تجارت دیگری ضرر وارد نماید.

جزء دوم: بر هم زدن نظم داخلی شرکت تجاری رقیب

¹ . دوکتور مصطفی، نیازی، د تجارت حقوق، (1394)، انتشارات قرطبه، ص 17.

² . حسین علی، منتظری، دراسات فی ولایه الفیقه و فقه البوالة الاسلامیه، جلد دوم، قم، المركز العالمی للدراسات الاسلامیه، ۱۴۰۹هـ.ق، ص ۶۵۵-۶۶۰.

یعنی هر نوع عملی که مخل نظم شرکت جانب مقابل واقع شود، مثل تصاحب وسایل در دست داشته شرکت تجارتي رقيب که برای انجام درست فعاليت ها استفاده می شود و یا استخدام کارکنان آن، تاجر کارکن شرکت تجارتي رقيب خود را جلب کند بمنظور جدا سازی یک عنصر مهم شرکت و یا کسب معلومات در دست داشته تاجر رقيب از این طریق و یا سایر موارد. ماده 59 صراحت دارد: هیچ تاجری نمی تواند مأمورین و مستخدمین تاجر و یا فابریکه دیگری را به مقصد اطلاع از مشتریان و جلب آنها بخود تطمیع نماید.

جزء سوم: تقلید

تقلید شامل اعمال متفاوتی بوده که یکی دیگر از وسایل رقابت غیر سالم می باشد. بطور مثال: استفاده از بوتل عطری که شباهت زیادی به بوتل عطر شرکت تجارتي رقيب دارد به دلیل اینکه مشتری امکان آن را ندارد تا در زمان خرید از اصل بودن آن مطمئن شود. بناءً تقلید اساس رقابت غیر سالم است چون به مشتری قابل فهم نیست که این عطر عرضه شده در اثر تقلید است.

جزء چهارم: ایجاد تردید نزد مشتریان یا مستهلکین

عبارت از ایجاد اختلال در روحیه مشتری بمنظور جلب او میباشد. مثال: تبلیغ دروغین برای جلب آنها. ماده 58: یک تاجر از اشاعات مغایر حقیقت راجع به منشأ و با اوصاف امتعه و با اهمیت تجارت خود به مقصود جلب مشتریان تاجر دیگری که امتعه هم جنس را می فروشد ممنوع است.

ماده 60 چنین صراحت دارد: تاجر نمی تواند به هیچ شخصی خلاف حقیقت شهادتنامه یا تصدیق حسن خدمت بمنظور اغفال تاجر دیگر بدهد.

ماده 61 صراحت دارد: تاجریکه مخالف احکام مواد فوق رفتار کند به جبران خساره اشخاص متضرر مجبور است.¹ در پیوند به محدودیت ها و موانعی که در راه رقابت های تجارتي قرار دارد قانون حمایت از رقابت یک سلسله از موارد را در ماده 7 این قانون بیان نموده است که ذیلا به شرح آن می پردازیم:

هر نوع تفاهم، توافق و قرارداد کتبی، شفاهی یا الکترونیکی شامل موارد ذیل میان متشبثین، تاجر، موسسات و شرکت هاییکه هدف آن ممانعت، محدودیت یا اخلال در رقابت یا صدمه رساندن به مستهلکین باشد ممنوع است:

1. مشخص نمودن قیمت خرید یا فروش یا نحوه تعیین آن به طور مستقیم یا غیر مستقیم در بازار.
2. محدود ساختن یا تحت کنترل در آوردن مقدار تولید، خرید یا فروش اموال یا خدمات در بازار یا خارج از آن.
3. تحمیل شرایط غیر مشابه در معاملات مشابه تجاری.
4. ملزم نمودن طرف معامله به عقد قرار داد با شخص ثالث یا تحمیل شرایط قرار داد بر آنها.
5. تقسیم نمودن بازار اموال یا خدمات به دو یا بیشتر از دو شخص یا چند گروه.
6. محدود نمودن دسترسی اشخاص خارج از تفاهم، توافق و قرار داد در بازار.
7. جدا ساختن بازار اموال یا خدمات یا تقسیم سالمترول تمام انواع منابع و یا عناصر بازار.
8. محدود ساختن فعالیت های رقابتي متشبث یا تاجر یا منحصر ساختن فعالیت های شرکت، موسسه و فابریکه در بازار از طریق وضع تحریم یا انواع فشار و رفتار یا جلوگیری بالقوه از ورود داوطلبان جدید در بازار.
9. موکول نمودن انعقاد قرار داد به قبول تعهدات تکمیلی توسط طرف های دیگر که با موضوع قرار داد ارتباط نداشته باشد.
10. مجبور ساختن به خرید اموال یا خدمات دیگر، توأم با مال با خدمت تحت خرید مغایر موافقت نامه یا عرف تجارتي.
11. به نمایش گذاشتن مال یا خدمت به خریداری که منحیث میانجی عمل می نماید ولی اموال یا خدماتی که به مشتریان عرضه می گردد، غیر از آن بوده، که به نمایش گذاشته است.²

مطلب دوم: چگونگی رسیدگی به رقابت های تجارتي غیر قانونی

جزء اول: بررسی شکایات های واصله به بورد ملی رقابت

¹. وزارت عدلیه، جریده رسمی، اصولنامه تجارت، مصوب سال 1336 مواد 55-64.

². وزارت عدلیه، جریده رسمی، قانون حمایت از رقابت، مصوب سال 1388، ماده 7.

مطابق فقره ۲ ماده ۱۷ قانون حمایت از رقابت، بورد ملی رقابت می‌تواند جهت بررسی شکایت‌های واصله به اقداماتی مانند: احضار شخصی که علیه وی شکایت شده و شخصی که حضور وی ضروری پنداشته میشود، احضار شهود و استماع شهود آنها، احضار اشخاص حقیقی و حکمی جهت ارائه گزارش، مدارک، اسناد و سوابق مربوط با روش‌های ضد رقابتی و الیکترونیکی. به نظر بنده، تضادی میان این بند و ماده ۷ دیده می‌شود، زیرا مقنن در ماده ۷ ذکر توافقات ضد رقابتی را به طور شفاهی هم منع نموده بود که یک نوع تناقض در میان این دو دیده می‌شود که مشکلاتی را در عرصه تطبیق به میان می‌آورد.

همچنان بورد ملی رقابت در موارد اعمال ضد رقابتی که در مواد هفتم، هشتم، نهم و یازدهم ذکر گردیده است، میتواند مطابق صلاحیتی که برایش در ماده ۲۰ تفویض گردیده، اعمال ضد رقابتی مندرج مواد هفتم الی نهم این قانون را خنثی نماید: ((هرگاه توافقی میان طرفین انعقاد گردیده ولی هنوز اجرا نشده، در صورت اطلاع، بورد میتواند طرفین توافق را از ادامه آن منع نماید. همچنان اگر تملیک سرمایه یکی از مؤسسات توسط تملیک کننده اخذ شده باشد، بورد میتواند آن را دوباره استرداد نماید. همچنان اگر ادغامی در بازار صورت گرفته باشد که سهم ۴۰ تا ۷۰ فیصد بازار را از آن خود نماید، این ادغام را فسخ نماید)). به نظر بنده تعلیق آن مطابق نص این قانون به نفع رقابت نیست، زیرا در نص صریح ماده متذکره فیصدی ادغام واضح است.

بورد مکلف است در خلال ۳۰ روز کاری به رسیدگی به شکایت واصله اقدام کند. در صورت عدم رسیدگی شخص شاکی میتواند شکایت خود را به محکمه ذی صلاح ارجاع نماید. از سوی دیگر، بورد میتواند به منظور دفاع از منافع عامه و مطالبه جبران خساره به محکمه ذی صلاح مراجعه کند.

جزء دوم: وظایف و صلاحیت‌های بورد

مطابق ماده ۱۷ قانون حمایت از رقابت، بورد ملی رقابت وظایف ذیل را دارد:

1. منع فعالیتی که بر رقابت تاثیر منفی داشته باشد،
2. اتخاذ تدابیر لازم به منظور توسعه و تقویت رقابت،
3. منظوری پیشنهاد ادغام مؤسسه یا شرکتها،
4. حصول اطمینان از رعایت آزادی تجارت در ابراز نظر در مورد رقابت عندالمطالبه حکومت و
5. ارائه مشوره در مورد رقابت.

برابر ماده ۱۷ قانون حمایت از رقابت، بورد ملی رقابت صلاحیت‌های ذیل را دارد:

1. وضع جریمه طبق احکام این قانون،
2. بررسی و تشخیص موضوعات مندرج مواد ۹، ۸، ۷ و ۱۱ این قانون به اساس شکایات یا به ابتکار خود و اتخاذ تصمیم در زمینه تطبیق احکام این قانون،
3. ارزیابی درخواست معافیت، اظهارات غیر واقعی و اعطای تصدیق نامه معافیت برای تفاهم، توافق و قراردادهای، دادن اجازه ورود به اماکن، ذخایر، گدام‌ها، وسایل حمل و نقل و دکانها جهت بررسی فعالیت‌های اقتصادی، اموال و خدمات، دفاتر و اسناد، به اجازه محکمه ذی صلاح،
4. کسب معلومات مورد نیاز از شرکت‌ها و مؤسسات تجاری،
5. فراهم نمودن زمینه رشد، تولیدات داخلی و حمایت از صنعت داخلی در مقابل قیمت‌تهاجمی توسط کنترل شیوه‌های ضد رقابتی.^۱

جزء سوم- مؤیدات اعمال ضد رقابتی در قوانین افغانستان

در این بخش در مورد مؤیدات اعمال ضد رقابتی مطابق قانون حمایت از رقابت و کود جزا خواهیم پرداخت، جبران خساره و جریمه در این مبحث بررسی می‌شود.

الف: در قانون حمایت از رقابت

1- جبران خساره

^۱ وزارت عدلیه، جریده رسمی، قانون حمایت از رقابت، مصوب سال ۱۳۸۸، ماده ۱۷.

مطابق ماده ۲۴ قانون حمایت از رقابت کشور ما، هرگاه اشخاص حقیقی در اثر اعمال ضد رقابتی متضرر گردند، میتوانند به محکمه ذی صلاح مراجعه نمایند. مقنن کشور ما تعیین اندازه و مقدار جبران خساره را، در صورتی که تثبیت نشود، به بیلاس سال قبل موکول نموده است. در افغانستان فرار از مالیات موجود است و امکان دارد تقریباً ۹۵ فیصد از متشبهینی که در افغانستان فعالیت دارند از مالیات حقیقی فرار نمایند. پس در این صورت تثبیت، دقیق صورت نمی‌گیرد. اما در فقره سوم ماده ۲۰ همین قانون، مقنن کشور از توافقات عمدی هم سخن گفته که یک نکته قوت این قانون است. زیرا در صورت مرتکب شدن عمدی، محکوم علیه مکلف به پرداخت دو چند جبران خساره میباشد.

2- جریمه

در ماده ۲۵ این قانون، مرتکب اعمال ضد رقابتی، مکلف به پرداخت جبران خساره ۸ تا ۱۰ فیصد از مجموع عواید خود در یک سال است. در صورتی که کسی اعمال مندرج در ماده ۸ و ۹ این قانون را مرتکب گردد. به پرداخت الی ۸ فیصد جریمه از تمام عواید سالانه اش و در صورتی که این ماده را به صورت مکرر نقض کند به پرداخت الی ۱۰ فیصد جریمه محکوم میشود. همچنان در صورت عدم اطلاع از ادغام شرکت به پرداخت ۱ فیصد جریمه نقدی از عواید یک ساله محکوم می‌گردد. اما در صورتی که یکی از متفقین، توافقات ضد رقابتی را به برد اطلاع دهد، وی از مقدار تعیین شده کمتر جریمه می‌شود.^۱

ب: در کود جزای افغانستان

در کود جزای افغانستان بر علاوه ذکر مسایل همانند: اصولنامه تجارت افغانستان و تذکر مویدات قانون حمایت از رقابت در مورد سوء استفاده بورد ملی حمایت از رقابت هم بحث دارد و مویدات را پیش بینی می‌نماید.

مصادقات مربوط به رقابت های غیر مجاز تجارتي

ماده 753: هر گاه تاجری به سوء نیت مرتکب یکی از اعمال ذیل شود، به جزای نقدی از پنجاه هزار تا یک میلیون افغانی، محکوم گردد:

- 1- حيله يا دسيسه در امور تجارتي؛
- 2- نشر مطالب مخالف حقيقت که به منفعت يا تجارت تاجر ديگري ضرر وارد کند؛
- 3- شايعه مغاير حقيقت راجع به منشاء يا اوصاف امتعه يا اهميت تجارت خود به مقصد جلب مشتريان تاجر ديگري که کالای هم جنس را می‌فروشد و همچنان اعلان تصدیقنامه و مکافاتی که حایز آن نبوده باشد با استفاده از حيله؛
- 4- تطميع مستخدمين تاجر يا فابريکه ديگري به مقصد اطلاع از مشتريان و جلب آنها؛
- 5- اعطای شهادت نامه يا تصديق حسن خدمت خلاف حقيقت به منظور اغفال تاجر ديگر؛
- 6- ارايه معلومات خلاف حقيقت در باره اخلاق يا اقتدار مالي تاجر ديگري؛

عدم اجرای تجارت تحت عنوان معین

ماده 754: هر گاه تاجری اوراق و یا معاملات مطلقه تجارت خود را به غیر از اسم معین که عنوان تجارت تعبیر میشود و سایر عناوین اجرا یا امضا نماید با نظر داشت خساره وارده به جزای نقدی تا 20000 هزار افغانی محکوم میگردد.

عدم حفظ دفاتر تجارتي اجباري و درج در آن توسط تاجر يا دلال

ماده 755: هرگاه تاجر یا دلال در رابطه به ترتیب دفاتر تجارتي اجباري یا عدم ثبت کتاب، شرایط مندرج قوانین مربوطه را رعایت نکنند علاوه بر پرداخت مالیه یا محصول معینه به جزای نقدی 10 فیصد مالیه قابل تحصیل نیز محکوم می‌گردد.

ارایه سند تزويري جهت ثبت به دفتر ثبت مرکزی

ماده 756: هرگاه تاجری قصداً سند تزويري را امضا یا غرض ثبت به دفتر ثبت مرکزی ارايه نماید به جزای جرم تزوير مندرج در این قانون محکوم میگردد.

ارائه شکایات خلاف واقیعت

ماده 757: شخصی که به قصد صدمه رساندن به اعتبار تجاری و حرفوی متشبه، تاجر، موسسه، شرکت یا روسای آن شکایت خلاف واقیعت را طور کتبی به بورد ملی رقابت مندرج قانون حمایت از رقابت یا محکمه ذیصلاح ارايه نماید به حبس متوسط تا دو سال محکوم میگردد.

افشای اسرار تجارتي و صنعتي

^۱. وزارت عدلیه، جریده رسمی، قانون حمایت از رقابت، مصوب سال 1388، مواد 3و5و8و24و25...

ماده 758: اشخاص ذیل در صورت ارتکاب یکی از اعمال آتی، به حبس قصیر محکوم میگردد:

- 1- در صورت که رئیس، عضو بود یا کارکن اداره حمایت از رقابت اسرار تجاری متشبه، تاجر، موسسه، شرکت ها و سایر اشخاص را نشر افشاء، یا از آن به نفع خود یا سایر اشخاص بهره برداری نماید.
- 2- در صورت شخص اسرار تجاری و صنعتی را در مغایرت با روش های تجاری معیاری یا بدون رضایت مالک آن حصول، استعمال یا افشاء نماید.

اظهارات غیر واقعی توسط اطلاع دهنده یا اهل خبره

ماده 759:

- 1- هرگاه اطلاع دهنده کارشناس اهل خبره یا سایر اشخاص عمدا خلاف واقعیت به شکل شفاهی اظهار نظر نمایند و این اظهارات در تصمیم بود ملی رقابت مندرج قانون حمایت از رقابت موثر واقع گردد به حبس قصیر محکوم میگردد.
- 2- هرگاه اشخاص مندرج فقره 1 این ماده عمدا خلاف واقعیت به شکل تحریری اظهار نظر نمایند و این اظهارات در تصمیم بوده ملی رقابت مندرج فقره 1 این ماده موثر واقع شود مرتکب به حبس متوسط محکوم میگردد.

سوء استفاده توسط موظفین اداره حمایت از رقابت

- ماده 760: هرگاه رئیس، عضو، بود یا کارکن اداره حمایت از رقابت به مقصد صدمه رسانیدن به منافع عامه از احکام قانون حمایت از رقابت سوء استفاده نماید به حبس قصیر محکوم میگردد.
- هرگاه یکی از اشخاص مندرج فقره 1 این ماده جهت صدمه رسانیدن به اعتبار تجاری، یا حرفوی اشخاص حقیقی یا حکمی از قانون حمایت از رقابت سوء استفاده نماید به جزای نقدی از یک میلیون تا 3 میلیون افغانی محکوم میگردد.¹

نتیجه گیری

- 1- با در نظر داشت اینکه نظام اقتصادی کشور ما در طی بیست سال بر اساس یک مفهوم تعریف نشده یعنی اقتصاد بازار آزاد بود اما بررسی قوانین پیرامون رقابت های تجاری این مسئله را می رساند که نظام اقتصادی بیست سال قبل افغانستان نظام اقتصادی متکی بر نظام اقتصادی ارشادی بوده است. که هم در آن مداخله دولت مطرح بوده و هم آزادی بازار طبق اصول مشخص.
- 2- برای کشور های مثل افغانستان مهم است که در هر حالت به نفع مردم و ثبات سرمایه گذاری قوانین مشخص را جهت حمایت و اطمینان تجار در نظر داشته باشند.
- 3- قوانین مربوط به کنترل بازار خاصا قوانین مربوط به حقوق رقابت باعث پیشرفت و توسعه اقتصادی کشور ها شده است، طوریکه آمریکا و اروپا باعث عملی کردن آن خود را از تاوان های مزید نظام اقتصاد بازار آزاد، نجات داده و خود را به سوی نظام اقتصادی ارشادی سوق داده اند.
- 4- شریعت اسلامی با داشتن معیار ها و اصول مشخص در عرصه کنترل بازار، خود بیانگر نظام مختلط اقتصادی بوده یا به عباره دیگر بیانگر نظام اقتصادی ارشادی می باشد.
- 5- در کشور ما بعد از تصویب اصولنامه تجارت افغانستان در زمان محمد ظاهر شاه سال 1336 هـ.ش منجبت اولین قانون در عرصه تجارتی در باره رقابت تجاری صراحت های داشت و بعد از موافقتنامه بُن و تصویب قانون اساسی، اقتصاد بازار پذیرفته شده است. در نظام اقتصاد بازار مداخله دولت در بازار توسط وضع قوانین به خاطر جلوگیری از انحصار و هر نوع اعمال انحصارگرایانه محض توسط عرضه کنندگان اموال و خدماتی که در آن ضرر مستهلکین و جامعه باشد، پذیرفته شده است.
- 6- موارد که در بحث قوانین ذکر شد اکثرا در تطابق با روحیه شریعت اسلامی بوده بیان گر اینست که روحیه احتکار، غش، فریب، تدلیس و سایر تصرفات نامشروع در بازار گرفته شود.
- 7- مویدات که در مورد ذکر شده، می تواند از جمله مویدات خوب و مناسب برای کنترل بازار باشد. که در مورد می توانیم بگوییم که طبق اصول تعزیرات وضع شده است.

¹ وزارت عدلیه، جریده رسمی، کد جزای افغانستان، مصوب سال 1396، مواد مواد 60-753.

پیشنهادات

- 1- برای دولت مردان کشور فقیر چون افغانستان، مهم است که در هر حالت به نفع مردم و ثبات سرمایه گذاری قوانین مشخص را جهت حمایت و اطمینان تجار در نظر داشته باشند.
- 2- موارد که در بحث قوانین ذکر شد اکثراً در تطابق با روحیه شریعت اسلامی بوده بیان گر این است که روحیه عدم احتکار، غش، فریب و تدلیس در بازار گرفته شود.
- 3- دولت باید در عرصه رقابت سالم میان عام تاجران زمینه های تشویقی و حمایتی را مساعد کند. طوریکه بر اساس آن جلو رقابت های غیر قانونی تجارتی گرفته شود. بر اساس یک طرز العمل در صورتیکه امور تاجران در طی چندین سال بدون تخطی و رقابت های ناسالم پیش برود مورد تشویق و حمایت های دولت قرار خواهند گرفت.
- 4- برای اینکه نظام امارت اسلامی افغانستان زمام امور را به اختیار گرفته است و سرنوشت قوانینی که خلاف شریعت اسلامی نیست طبق فرمان امیر امارت اسلامی بازنگری شود و تلاش صورت گیرد که موارد مشخص جهت رقابت ها در نظر گرفته شده و بازار کنترل شود. تا نشود مردم فقیر و مستضعف افغانستان خدای ناخواسته به مشکلات نابرابری و سوء استفاده بازار و سرمایه گذاران سوء مواجه شوند.

منابع مأخذ

1. توج، دریایی، شاهنشاهی ساسانی، ترجمه مرتضی ثاقب فر، تهران، ققنوس، 1383 ه.ش.
2. حسین علی، منتظری، دراسات فی ولایة الفقیه و فقه الدولة الاسلامیه، جلد دوم، قم، المرکز العالمی للدراسات الاسلامیه، 1409 ه.ق.
3. حشمت الله، سماواتی، مقدمه بر حقوق رقابت تجارتی و نقش آن در سیاستگذاری و تنظیم بازار، تهران، انتشارات فردوسی، 1374 ه.ش.
4. حمیدالله، نور عباد، ضعف های نظام اقتصاد بازار و ضرورت های مداخله دولت، کابل، انتشارات نور، 1390 ه.ش.
5. دوکتور مصطفی، نبازی، د تجارت حقوق، (1394)، انتشارات قرطبه.
6. علی اکبر، رزمی، مقدمه بر نظام اقتصادی، مشهد، 1387 ه.ش.
7. موسی، غنی نژاد، معرفت علم اقتصاد، تهران، موسسه عالی پژوهش در برنامه ریزی و توسعه، 1376.
8. وزارت عدلیه، جریده رسمی، اصولنامه تجارت، مصوب سال 1336.
9. وزارت عدلیه، جریده رسمی، قانون حمایت از رقابت، مصوب سال 1388.
10. وزارت عدلیه، جریده رسمی، کود جزای افغانستان، مصوب سال 1396.